

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1970

BRNO 1971

PALEOLITICKÉ VÝZKUMY POD PAVLOVSKÝMI KOPCI

(okr. Břeclav)

BOHUSLAV KLÍMA, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 1—3)

Hlavním úkolem archeologických prací na paleolitických stanicích pod Pavlovskými kopci v roce 1970 bylo pokračování ve výzkumu obvodového areálu sídliště Pavlov I. Podstatná část rozsahu stanice byla zahrnuta do většího honu JZD, který je připravován k výsadbě nové vinice, a tím byl prakticky uzavřen pro možnosti dalších výkopů. S dobrým svědomím lze říci, že ústředí hlavního sídliště bylo již prozkoumáno, že byly od jeho centra vedeny postupně také křídlové sondy do nejbližšího okolí, dále pak provedeny samostatné kopané šachtice a konečně i vrty, které měly zachytit případný výskyt oddělené čocky kulturní vrstvy, izolované nálezy a jiné jevy, doplňující ještě celkový obraz osídlení. Podstatná část těchto pokusů zůstala však bez pozitivního zjištění. Jen ve směru spádnice se vyskytovaly roztroušené nálezy a útržky kulturní vrstvy, ovšem bez zvláštního významu. V opačném směru se nálezový horizont nořil do velkých hloubek a nabýval podobu šedavé šmouhy, v níž zachytily vrty jen ojedinělé uhličky a v jediném případě mamutí kost. Výsledek technicky náročného výzkumu v takových podmínkách by byl velmi obtížný a se zřetelem k zanedbatelnému nálezovému obsahu vrstvy navíc ještě dosti problematický. Bylo tedy v minulých letech učiněno v podstatě již vše, co bylo nutno podniknout pro komplexní výzkum, a centrální areál sídliště mohl být tedy přenechán dalšímu zemědělskému obhospodařování.

Oplocením nové vinice byla zrušena polní cesta, v jejímž dosahu a přímo v návaznosti na dříve již prokopané plochy se nabízely možnosti úspěšného výzkumu. Jeho provedení ve značně omezeném rozsahu 3,20×3 metry do hloubky 400 cm znesnadňovaly podmínky obtížného vyhlubování výkopu a přesunu skládky v trase zahloubené úvozové cesty. Se zřetelem k naprostému nedostatku pracovních sil v okolí bylo možno splnit úkol jen za pomoci účastníků tematické základny pro učitele dějepisu a studentů.

Stratigrafická pozorování doplnila poněkud dřívější zjištění. Bazální část mocné sprašové návěje vykazovala slabé změny oglejení, projevující se nápadněji zejména ve třech samostatných šedavých horizontech. Z nich nejvíce byl vyvinut střední pruh, provázený i drobnými limonitickými novotvary. Vlastní kulturní vrstva se skládala ze dvou složek. Vrchní probíhala jako samostatný, popelovitý a šedavě zbarvený horizont. Dosahoval omezené mocnosti (5—10 cm) a jen místy přecházel v silnější čocky, z nichž jedna byla zahloubeným ohništěm s červeně vypáleným podložím a zřetelnými doklady postupného zaplňování. Jeho povrch byl na podstatné části skrývané plochy zvlněn druhotným pohybem. V jeho podloží procházela žlutavě tónovaná a proto barevně zcela zřetelná sprašová mezivrstva (10—15 cm) a pak šedavá spodní složka kulturní vrstvy (10—30 cm), která se členila dále v několik oddělených popelovitých a sytěji zbarvených horizontů. Vytvářely obsahově jednotné souvrství, které je nutno pokládat za pravou sídlištní vrstvu. Vyznačovala se především tím, že v ní byl uložen značný počet mamutích kostí. Budily dokonce dojem rozptýlené skládky, neboť pokrývaly některá místa téměř souvisle a byly nakupeny častěji i přes sebe. Svou polohou neprozrazovaly však snahu po záměrném utřídění nebo seskupování. Jen v několika málo případech ležely k sobě anatomicky příbuzné kosti (obratle, kosti nohou) v zákonitěm pořádku vedle sebe. Kromě mamutích kostí, které převládaly, byly zde pohozy též kosti soba, koně, vlka a lišky. Z vlastních nálezů (celkem 1583 předmětů, z toho 376 zachycených nálezovým protokolem) zasluhuje zvláštní zmínky zlomek kostěné lžice, držadlo pro zasazení kamenných nástrojů ze sobího parohu, řada závěsků z lastur a ze zvířecích zubů opatřených otvorem (tab. 1 : 1) a pak kamenná industrie, která tvořila nejpodstatnější část nálezů. Mezi obvyklými jejími typy stojí za pozornost řada mikrolitických, velmi pečlivě retušovaných hrotů připomínajících úpravu ventrální strany vzoru des Vachons (tab. 1 : 2—6), pravidelná škrabadla (tab. 1 : 7—8) a různé typy rydel (tab. 1 : 9—14) a pak koncentrace předmětů hrubé industrie z místních slínovců v jižní části odkryté plochy.

I když rozsah výkopu byl velmi omezený, poskytla prozkoumaná plocha pozoruhodné nálezy a zajímavá pozorování. Za nový přínos k poznání celkové stavby sídliště lze pokládat zjištění rozptýlené skládky kostí, která by se podle příkladu stanice u Dolních Věstonic ještě v hustším seskupení a na větší rozloze měla rozprostírat někde v blízkosti na obvodu osídleného areálu. Podoba a obsah kulturní vrstvy však na takovou výlučně odpadovou skládku zatím nenasvědčovaly, i když mohly představovat její okraj. V průběhu příštích let vznikne však ještě možnost si takovou hypotézu ověřit výzkumem navazující plochy nad úvozovou cestou, kde je dosud vzrostlá vinice. Výzkum, který i v roce 1970 navštívila řada zahraničních odborníků (A. T. Balewsky, G. Freund, A. Veličko, V. Čičagov, G. a A. Gravisovi z Irkutsku) přinesl i slibný předpoklad pro pokračování v pracích na bezprostředně sousedící ploše, kterou zatím činila nepřístupnou pracovní chata expedice.

Kromě hlavního výzkumného úkolu se pracovníci expedice věnovali opakovaně zachraňovacímu výzkumu v trati „Rajny“ u Dolních Věstonic, kde při terasovitých rozsáhlých úpravách strmých svahů byly zachyceny kamenné nástroje, kosti i zbytky ohnišť krátkodobého mladopaleolitického stanoviště (Přehled výzkumů 1969, str. 6). Po předchozím průzkumu se ukázalo, že horizontální úpravou pátého stupně byla profata nálezořá vrstva, kterou by bylo možno odkrýt jednak plošně a pak ji sledovat i stratigraficky v profilu při patě šikmé stěny, zdvíhající další terasovitý stupeň (tab. 3:1). V horizontální ploše (výkop o 26 m²) i v očištěné stěně (profil dlouhý 41 m) se rýsovaly velmi pestré obrazce (tab. 3:2), které vytvářelo značně rozrušené souvrství pleistocenních sedimentů na bázi spraše, složené z terciárních vápnitých jíílů, sprašovým materiálem, v erozních rýhách pak sutěmi vápenců, pískovci, slínovci a jejich zvětralinami. Na poměrně prudkém svahu byl tento materiál značně namáhán a uváděn častěji do neklidu druhotným pohybem. Kromě typických projevů sesuvné činnosti menšího rozsahu a soliflukce se zde uplatnily hlavně různé formy snášení zemin prostřednictvím povrchové činnosti vody. Projevy druhotného pohybu zasahují i počáteční sedimentace spraše, která je ve své bazální části značně uvrstvená a obsahuje trosky čokoládově zbarvené pohněné půdy. Se zřetelem k tak pronikavým změnám v úložných podmínkách nelze ze stratigrafických pozorování vyvodit ovšem spolehlivé závěry pro přesnější datování učiněných nálezů. Jejich podstatná část byla vázána na rozvleklou popelovitou čočku v nadloží zmíněné čokoládově zbarvené interstadiální hnědozemě. Zlomky kostí, především žebra a lamely stoliček, patřily mamutu. Kamennou industrii (85 kusů) lze pokládat za jednolitou, bez cizích prvků, a lze ji zařadit, zejména se zřetelem k některým typům škrabadel a retušovaných čepelí (tab. 2:1–7), připomínajících ještě tradice aurignacienu, ke staršímu vývoji místního pavlovienu. Je srovnatelná obsahem i stratigraficky snad nejlépe se starším horizontem Absolonovy stanice u Dolních Věstonic.

Škoda, že výzkum v podmínkách rozsáhlých úprav svahů nemohl být rozšířen. Stratigrafická pozorování by přinesla jistě důležité doplňující poznatky stratotypického profilu v hliníku věstonické cihelny a i archeologicky by bylo možno sledovat dále zbytky krátkodobého stanoviště, jehož podstatná část je snad ještě ukryta v dosud nezasažených vrstvách. Pro tyto okolnosti bude nalezišti věnována i výhledově náležitá pozornost.

Druhou neplánovanou akcí byla spolupráce členů expedice s Geografickým ústavem ČSAV (dr. J. Vašátko) na výzkumu sedimentů starého holocénu v oblasti Pavlovských kopců. Vlastní sondážní práce u paty tří hřebenáčů pod hradem Děvičkami a pod svistou stěnou v Soutěsce nad Horními Věstonicemi nepřinesly kromě drobných úlomků středověké (pod Děvičkami) a pravěké (patrně laténská a velatická kultura) keramiky konkrétní výsledky. Obě sondy v Soutěsce otevřely však zajímavé a členité profily, v nichž je zastoupen nad ostrohrannou sutí (W 3) dvěma výraznými polohami také hledaný starý holocén. Obsah jednotlivých členů profilu studoval podrobně zejména dr. V. Ložek, který odebral především z uvedených obou postpleistocenních vrstev větší množství materiálu k proplavení a získání úplného obrazu o obsahu malakofauny. Laboratorní práce přinesly i dodatečný objev archeologický: několik drobných bíle patinovaných úštěpků, uhlíků po dřevu a zlomků blíže neurčitelných kostí spolu s jedním rybím obratlem. Při bedlivém archeologickém ohledání výkopu připojili pracovníci ústavu další předměty, mezi nimi jedno přímé klínové rydlo na přelomené čepeli, dvě malé čepelky a tři jejich útlé formy.

I když charakter a omezený počet (14 kusů — tab. 2:8–16) nálezů samých není typologicky zcela přesvědčující, udává stratigrafická pozice jednoznačně jejich zařazení k těm souborům, které se v posledních letech opakovaně zjišťují v našich zemích a jež jsou označovány souborně pod představou pozdního paleolitu. Po jejich objevu v jeskyni Kůlně jde zde však teprve o druhé naleziště, kde tyto drobotvaré pozdněpaleolitické industrie byly zachyceny v dobře postižitelných přímých stratigrafických vztazích. Tato skutečnost předpokládá již sama další výzkum objevu, jehož význam je v jihomoravských podmínkách zatím zcela výjimečný.

Paläolithische Forschungen am Fusse der Pollauer Berge (Bez. Břeclav). Hauptaufgabe der archäologischen Arbeiten in den paläolithischen Stationen am Fusse der Pollauer Berge war die Fortsetzung der Forschungen im Bereich des Areals der Siedlung Pavlov I. Das Zentrum mit dem Hauptteil der Station war schon in seinem ganzen Ausmass untersucht und auch in seiner näheren und weiteren Umgebung wurden auf einer Fläche, die für eine Bepflanzung mit Weinstöcken bestimmt war, Orientierungs sonden und Bohrungen durchgeführt. Diese erbrachten aber keine Voraussetzungen für eine weitere reale Forschung, sodass diese Fläche wieder für Zwecke der Landwirtschaft freigegeben wurde. Durch die Einzäunung des Weingartens wurde der Feldweg verschlossen, in dessen Trasse ein Schacht von ziemlich beschränktem Ausmass (3,2 × 4,0 m) ausgehoben wurde. Die Kulturschichte bestand in Tiefe von 400 cm aus zwei aschigen Hauptlagen, die durch eine gelbgefärbte Lösszwischen schichte abgeteilt waren. Während die obere Lage wenige Funde ergab und einen einheitlichen Horizont mit einer eingetieften Dauerfeuerstelle bildete, teilte sich die untere Lage in einige aschige Horizonte. Durch ihren Inhalt unterschieden sich die beiden Lagen nicht. Als eine echte Siedlungsschichte kann aber nur der untere Schichtungs komplex bezeichnet werden. Dieser zeichnete sich dadurch aus, dass er viele angehäufte Knochen enthielt, vor allem

Mammutknochen, sowie eine grosse Menge von Steinindustrie (1583 Stücke), von welcher besonders eine Anzahl von mikrolithischen, sorgfältig bearbeiteten Spitzen Aufmerksamkeit verdienen, die durch ihre ventrale Flächenretusche an Spitzen des Vachons (Taf. 1:2—6) erinnern. Weiters fand sich ein Griff zum Einsetzen von Steingeräten in Renntiergeweihe, sowie die üblichen Anhänger (Taf. 1:1). Trotzdem das Ausmass der Grabung ziemlich beschränkt war, gelang es doch eine verstreute Knochenablagerung festzustellen, die sich in noch dichterem Gruppierung und auf grösserer Fläche entsprechend dem Beispiel der Station bei Dolní Věstonice — in Nähe des Siedlungsareals auch hier ausbreiten sollte. Charakter und Inhalt der untersuchten Schichte zeigten jedoch eine ausschliessliche Abfallsablagerung nicht an, auch wenn diese Stellen Randzonen von einer solchen vorstellen könnten. Im Laufe der nächsten Jahre wird es möglich sein, diese Hypothese durch Forschungen auf der benachbarten Fläche, die bisher von Weingärten bedeckt ist, zu überprüfen.

Auf der fünften Stufe der ausgedehnten terrassenartigen Anlage des Hanges in der Flur „Rajny“ bei Dolní Věstonice wurden Rettungsgrabungen auf einer Fläche von 26 m² fortgesetzt und durch die Säuberung des 41 m langen Profils am Fusse der schrägen Wand der sechsten Stufe gebildet. Bei beiden Abdeckungen zeigte sich ein buntes Bild, welches von den gestörten Schichtenkomplex der tertiären Kalklehme, Lössmaterial, in den Erosionsrinnen dann von Kalksteinschutt, Sandsteinen, Tonschiefer und ihren Verwitterungen gebildet wurde. Ausser den typischen Erscheinungen der Abrutschtätigkeit und Solifluktion traten hier auch verschiedene andere Arten von Erdverlagerungen durch Wasserwirkung in Erscheinung. Die Spuren paläolithischer Besiedlung (Steinindustrie und Mammutknochen) waren an eine weitläufige aschige Linse im Hängenden der schokoladefarbenen Braunerde gebunden. Einige Formen, besonders Kratzer und retuschierte Klingen erinnern an Aurignacien-Tradition (Taf. 2:1—7) und erlauben uns den Komplex mit der älteren Phase der Station von Dolní Věstonice zu vergleichen, und zur älteren Entwicklung des örtlichen Pavloviens einzustufen. Die Untersuchungen konnten durch die gegebenen Verhältnisse der Bodenbearbeitung nicht erweitert werden, trotzdem sie ergänzende Erkenntnisse für die Stratigraphie der hiesigen Lösser erbringen könnten und vielleicht auch weitere Funde des kurzfristigen Lagerplatzes, dessen bestimmte Teile noch von ungestörten Schichten bedeckt sind. Diesem Fundplatz wird in den nächsten Jahren eine erhöhte Aufmerksamkeit gewidmet werden.

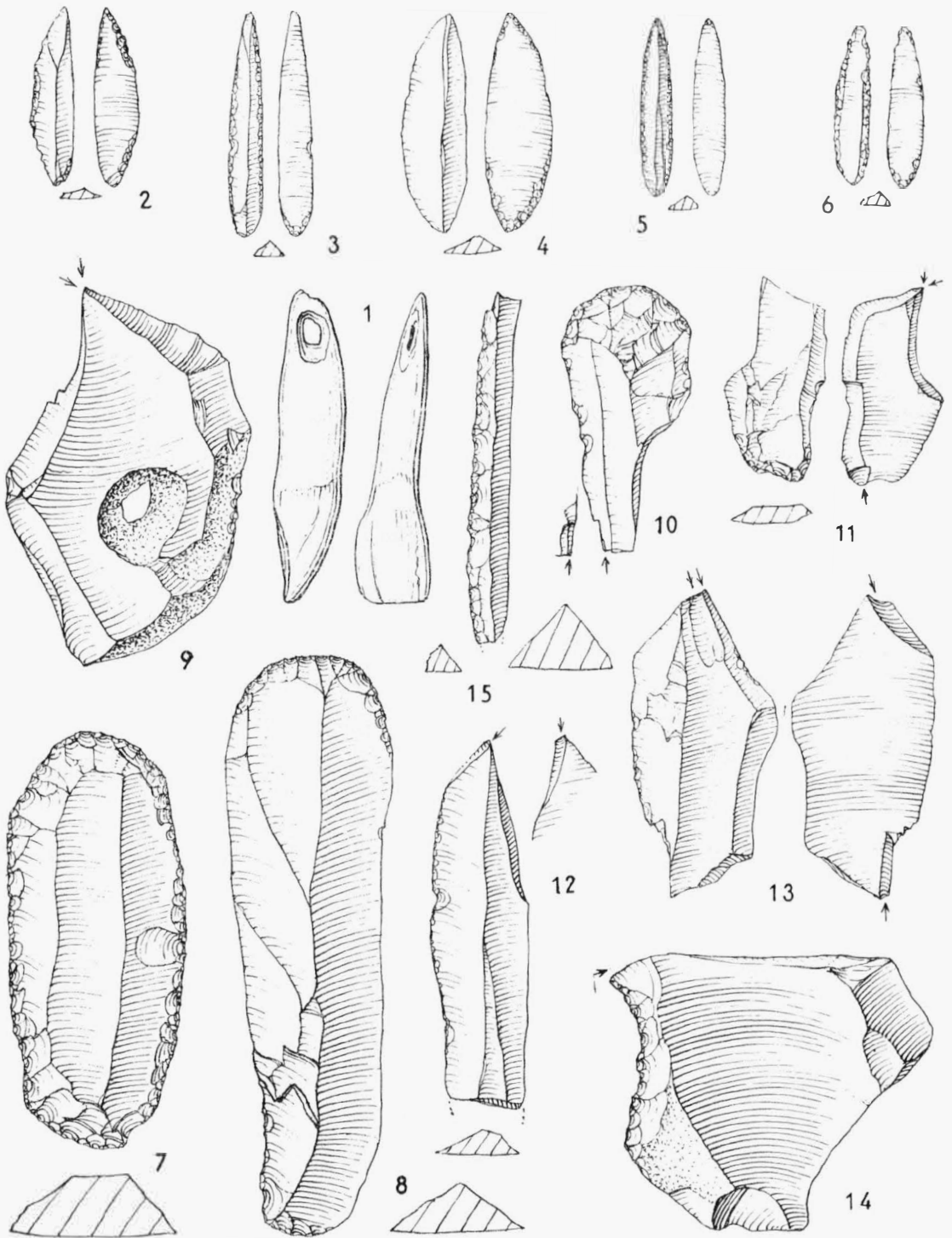
Die dritte Aktion der paläolithischen Forschungen war die Beteiligung an den Arbeiten des Geographischen Instituts der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften im Gebiete der Polauer Berge. Nur zwei Sonden in der Klause oberhalb von Horní Věstonice waren von guten Ergebnissen begleitet, in welchen über dem scharfkantigen Geröll (W 3) zwei Lagen altholozänen Alters lagen. V. Ložek schwemmte aus diesen nicht nur Gehäuse der typischen Schnecken jenes Zeitalters, sondern auch Fischwirbel und sogar einige weisspatinierte Absplisse frei, zu welchen nach wiederholter archäologischer Absuchung der Sonde noch weitere Stücke hinzukamen. Obgleich der Charakter und die beschränkte Zahl der Funde (14 Stücke, Taf. 2:2—16) durch ihre Form nicht überzeugend sind, verlangt die stratigraphische Position eindeutig ihre Einordnung zu jenen Gruppen, welche in den letzten Jahren wiederholt in unseren Ländern in Erscheinung traten und welche als spätpaläolithisch beurteilt sind. Nach ihrer Auffindung in der Höhle „Kůlna“ ist es hier der zweite Fundplatz, wo diese kleingeräte Industrie in eindeutiger stratigraphischer Position festgestellt wurde. Schon diese Tatsache allein setzt eine Fortsetzung der Untersuchungen dieser Lokalität voraus.

RETTUNGSGRABUNG IN MOHELNICE ALS XII. GRABUNGSSAISON (Bez. Šumperk)

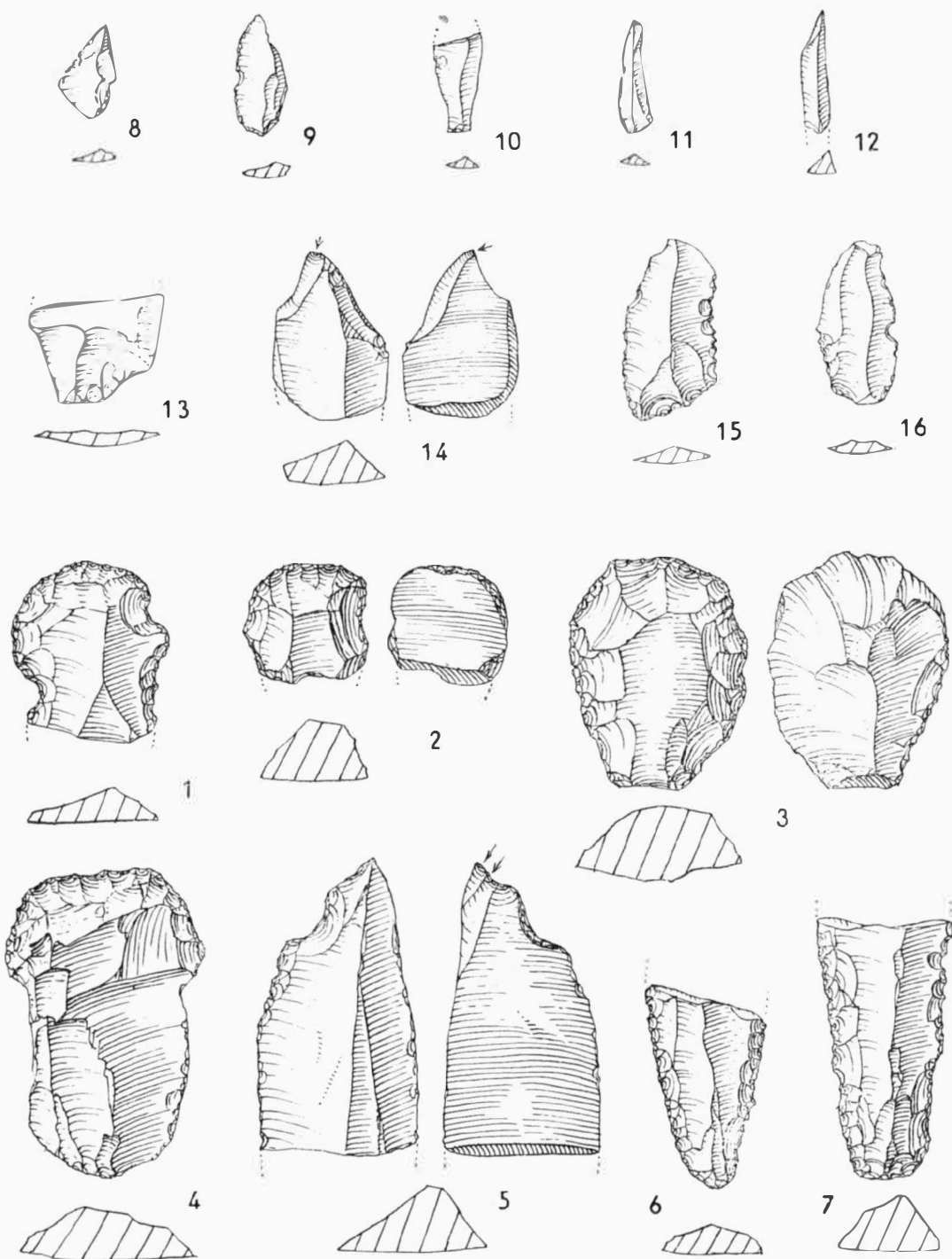
RUDOLF TICHÝ, AÚ ČSAV Brno

Die letzten Grabungsarbeiten des Archäologischen Institutes der ČSAV in Brno auf der seit 1953 erforschten neolithischen Siedlung in Mohelnice, Bez. Šumperk, fanden im Jahre 1965 statt.¹ Eine eventuelle weitere Erforschung sollte erst nach Bearbeitung des bisher gewonnenen reichhaltigen Materiales und nach Erfüllung anderer Aufgaben vorgenommen werden. Ende September 1970 jedoch, wurde durch eine grossangelegte Erweiterung der hiesigen Schottergewinnung (auf einer Fläche von ca. 10.000 m²) eine anspruchsvolle Bergungsaktion hervorgerufen. Trotz mangel an Arbeitskräften (3—4 Personen) konnte, Dank den relativ günstigen Wetterbedingungen bis zum 22. 12. gearbeitet und eine ziemlich grosse Anzahl von prähistorischen Objekten gerettet werden. Obwohl das Terrain von Bulldozern und Baggern stark gestört war und daher von minuziösen Beobachtungen gezwungenerweise Abstand genommen werden musste, kann die Ausbeute der Rettungsgrabung durchaus als erfolgreich gewertet werden.

Tab. 1

Pavlov (okr. Břeclav). Paleolitická stanice Pavlov I 1 zub s otvorem; 2-15 výběr kamenné industrie. — Paläolithische Station Pavlov I. 1 Zahn mit Öffnung; 2-15 Auswahl der Steinindustrie.

Tab 2

1-7 Dolní Věstonice (okr. Břeclav). Výběr kamenné industrie ze zachraňovacího výzkumu v trati „Rajny“. — Auswahl der Steinindustrie aus der Rettungsgrabung in der Flur „Rajny“; 8-16 Horní Věstonice (okr. Břeclav). Předměty drobnotvaré pozdně paleolitické industrie ze staroholocenní vrstvy v kopané sondě Geografického ústavu ČSAV. — Kleingerätige Stücke spätpaläolithischer Industrie aus der altholozänen Schicht in der Sonde des Geographischen Instituts der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften.

Tab. 3

Dolní Věstonice (okr. Břeclav) Zachraňovací výzkum na pátém stupni terasovitých úprav svahů v trati „Rajny”. —
Rettungsgrabung auf der 5. Stufe der terrassenartigen Herrichtung des Hanges in der Flur „Rajny”.

PD 1520
1970. (1971.)

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1970

Vydává: Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor: Prof. dr. Josef Poulik, DrSc
Redaktoři: Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhový
Překlady: A. P. Löwensteinová, dr. R. Tichý
Kresby: Doc. dr. B. Klíma, A. Životská, R. Skopal
Na titulní obálce: Koflík z velatického pohřebiště ve Skalici
Tiskem: Grafia, n. p., Brno, provozovna 04, Gottwaldova 21
Vydáno jako rukopis — 450 kusů — neprodejné